

KOMMENTAR

NYTT NORSK TIDSSKRIFT – HVA NÅ?

Cathrine Holst, cathrine.holst@arena.uio.no

Ansvarlig redaktør

DET SISTE HALVÅRET har jeg stadig blitt spurt om hvem NYTT NORSK TIDSSKRIFT skal være for. Hvilket segment sikter vi oss inn mot? Hvem skal være tidsskriftets målgruppe?

Snakket om målgruppe er omseggripende, også i akademia, hvor det er i ferd med å omforme forskningsseminaret. Det man pleide å diskutere på vitenskapelige seminarer var holdbarhet og argumentasjon i det som ble fremlagt. I dag dreier stadig mer av diskusjonen seg om man har formulert seg «målrettet» sett i lys av «publiseringskanal».

Det er fint å bli publisert. Man bør også skrive henvendt, for eller til noen. Dette vet alle skriveføre mennesker. Det viktigste er imidlertid at man har noe å skrive om. Det en påtroppende tidsskriftredaktør bør spørres om, er hvilke spørsmål og diskusjoner hun tror og håper skal prege spaltene. Og så følger «målgruppen» av dette. NNT er for dem som er interessert i og skjønner hva som står i NNT.

Min erfaring er dessuten at målgruppespørsmålet er et lurespørsmål. Det man egentlig spør om er hvor eksklusivt NNT skal være. Er NNT for intellektuelle og akademikere? For den såkalte «kultureliten»? Jeg må svare ja. Jeg eier ærlig talt ikke ambisjoner om å nå ut til «folk flest» med NNT.

Det finnes en del diskusjoner man ikke uten videre kan følge uten en del forkunnskaper og en viss intellektuell orientering. Noen av disse diskusjonene er av stor betydning – de angår langt flere enn de få som gjerne fører dem, og som ikke sjelden fører dem i lukkede rom. Jeg vil at NNT skal bidra til offentlighet og være en offentlighet for slik diskusjon.

Mister et samfunn slike offentligheter, mister det også stedene for artikulering av ikke-enkel kritikk. Dette hadde ikke vært noe problem om alt av relevans og viktighet om samfunn, kultur og vitenskap kunne artikuleres enkelt, om det rett og slett ikke fantes ikke-enkel kritikk, for eksempel samfunnskritikk, om alt med letthet kunne erkjennes av alle uten anstrengelser og studier. Slik er det imidlertid ikke. «Folk flest» har slik sett en egeninteresse i å holde seg med en «elite».

En del lar seg likevel provosere over snakk om at akademikere og intellektuelle liksom skal ha noen slags «viktig» rolle i samfunnet. Har man ikke respekt for «praktikerne»? Er ikke de like mye verdt som «teoretikerne»? Borger egentlig akademisk ut-

danning for klokskap i alle spørsmål? For vesentlighet? For kritisk sans? For moralsk gangsyn?

Og hva med tendensene til elitestyre? Er det ikke viktig å avvise «elitisme» og slå ring om demokratiet?

Bak slike spørsmål ligger synspunkter som i mangt sammenfaller med dem jeg selv har. Jeg har naturligvis aldri ment at akademikere og intellektuelle generelt sett er bedre mennesker enn andre, eller at det ikke skulle finnes annen viktig kunnskap enn den akademiske. Jeg tror heller ikke at alle eller bare akademikere og forskere er intellektuelle. Det finnes intellektuelle politikere, byråkrater, journalister og lærere, det finnes intellektuelle i næringsliv og organisasjonsliv og i andre «liv». Jeg håper disse vil skrive i og lese *NNT*. Jeg er selvfølgelig også demokrat og motstander av elitestyre, selv om det skulle være «epistokratisk», for å låne den politiske filosofen David Estlunds karakteristikkk av et styre av de kunnige i boken *Democratic Authority*.

Men hvorfor går det ikke *samtidig* an å mene at de som har studert, ofte kan noe særlig, og at dette særlige kan resultere i viktig tekst som bør publiseres, selv om ikke alle umiddelbart skjønner hva som står? Hvorfor går det ikke å mene dette og kritisere epistokratiske og andre vrangforestillinger om akademikeres og intellektuelles opphøydhed? Jeg synes det er en helt anstendig sak å redigere et organ for «eliten». Tidsskrifter som *NNT* er ikke en trussel mot demokratiet, men snarere – om de fungerer som de skal – en del av det.

Det må tillegges at norsk kulturelite per i dag har en egalitær orientering som trolig savner sidestykke. Helene Aarseth identifiserer nye sider ved denne orienteringen i sitt bidrag til dette nummeret av *NNT*. Hun skriver om utdanningsmiddelklassens «gjør-det-selv»-egalitarisme: Praktisk arbeid i hus og hjem og familie betraktes som selvrealiserende, og i en viss forstand «dannende», og noe man gjør likestilt og «selv», uten for mye hjelp av hushjelper, barnevakter og håndverkere.

En del har postulert en sammenheng mellom den norske kulturelitens visstnok særlig arrogante og utagerende «elitisme» og det faktum at Norge har et av Europas største høyrepopulistiske partier. Jeg finner dette stadig mindre sannsynlig. Skal vi tro Aarseth, er norske akademikere mer opptatt av unger, familie, hjeminnredning og hyttebygging enn av å plage «folk flest» med smaksdommene sine. Når de får seg en frihelg, bruker de den til å bære stein eller male lister – fremfor for eksempel å skrive en ekstra tidsskriftartikkel. Som *NNT*-redaktør er jeg faktisk litt bekymret.

Dette henleder også oppmerksomheten mot noe annet: At antall akademikere stiger i et samfunn, betyr ikke automatisk at academia får større definisjonsmakt. Jeg er uenig med dem som mener den akademiske kunnskap og den akademiske problemtilnærming alt er for dominerende i offentligheten. Én ting er at avstanden mellom den internasjonale forskningsfronten innenfor ulike fag og felt og det gjengse bildet i norsk offentlighet av hva man holder på med i academia og hvem som betyr noe der, trolig er voksende. Enda alvorligere er imidlertid den begrensede forståelsen av hva en forskningsmessig tilnærming egentlig innebærer. Dette gjelder også mange

studenter. Man blir nok «akademiker» etter noen år ved et høyere lærested, men ikke uten videre en dedikert forsvarer av akademisk kultur.

Faktum er at det kan være skrint med forsvarere av denne kulturen langt inn i forskerstanden selv. Forsknings- og høyere utdanningsminister Tora Aasland skriver i dette nummeret av *NNT* at den «retorikken» forskerne i dag bruker for å forsvare den akademiske kunnskapen og den akademiske kulturens betydning for «folk utenfor forskningssystemet», mangler «relevans». Min bekymring er vel egentlig den motsatte. Som studiene ministeren selv refererer til viser, har en hel del forskere blitt stadig flinkere til å opptre «samfunnsrelevant». Spørsmålet er hvor godt stadig mer «relevante» forskere evner å forklare oppdragsgiver forskjellen på utredning og forskning, politikk og vitenskap, subjektivt og objektivt, partisk og upartisk. Her er jeg mer usikker.

Ministerens tekst tar opp spørsmål jeg håper skal bli videre belyst i *NNT*s spalter. Jeg ønsker meg fremfor alt tre typer av artikler, og dette eksemplifiserer type *en*: artikler om vitenskapens samfunnsmessige rolle, om forskningspolitikk, og om trender og mønstre innenfor forskning, gjerne med fagkritisk tilsnitt.

Diskusjonen har gått høyllytt om finanskrisen har avslørt et økonomifag i krise. Olav Gjelsvik ser på økonomifagets rolle i møte med miljøkrisen, og argumenterer for at økonomene får oss til å foreta oss mindre for å redusere klimagassutslipp enn vi burde. Mye radikal økonomikritikk kommer utenfra, fra alternative paradigmer, fra andre fag. Gjelsvik er filosof, men jobber likefullt fra innsiden. Han viser med utgangspunkt i standard kostnad–nytte-analyse, hvordan de fremstående bidragsyterne innenfor *mainstream* klimaøkonomi slutter fra er til bør og opererer med vilkårlige parametre. Diskonteringsraten for statlige investeringer i Norge er satt til 4,5. Vet Finansdepartementet egentlig hvorfor?

Også Erling Sandmo går fagkritisk til verks. Utgangspunktet er postmodernismens møte med historiefaget. Hva skjedde? Ifølge Sandmo, er postmodernismen i dag vel integrert i historiefaget – som «metode», som «diskursanalyse». Som «teori» er ismen imidlertid langt på vei død. Historiefaget har igjen returnert til sin «tradisjonelle realisme»: Historie for historikere er igjen å finne ut «hvordan det egentlig var», som Leopold von Ranke uttrykte det. Men må historie være dette? Bør det være dette, og bare dette? Og hva var det nå egentlig Ranke ville si?

I skrivende stund raser debatten om Harald Eias *NRK*-program *Hjernevask*. Hvordan forholde seg til naturvitenskapelig kunnskap om gruppeforskjeller? Hvis for eksempel de biologiske forskjellene mellom kjønnene er større enn samfunnsvitene og humanister typisk har antatt – bør ikke da likestillingspolitikken endres? Hvordan skal vi egentlig forstå forholdet mellom *er* og *bør*? Nettopp dette forholdet er utgangspunktet for Jakob Elsters artikkel. Hvordan forstå hva handlingsnormer er, hvis alt som egentlig eksisterer, er det naturvitenskapen forteller oss at eksisterer? «Hvor i all verden er alle normene?», for å sitere Elsters tittel. *NNT* har bedt Elster kommentere aktiviteten ved *Centre for the Study of Mind in Nature* (*CSMN*), et Senter for fremragende forskning (*SFF*) finansiert av Norges forskningsråd. Dette markerer starten på serien

«Fremragende?», som skal gå i NNTs spalter i numrene fremover. Det gjøres store satsninger i forsknings-Norge. Hva kommer det ut av dem?

Og hvordan er det med dannelsen? Dannelsesutvalget har lagt frem rapporten sin og etterlyser innspill. Det får utvalget av henholdsvis Beate Elvebakk og Marte Mangset, som har skrevet hver sin kommentar til rapporten. «Blir studentene bedre mennesker i utlandet?» spør Mangset. Hun kritiserer utvalget, blant annet for å underbetone norske dannelsesstradisjoner. Begrepet dannelse hos Dannelsesutvalget viser til «kunsten å snakke om bøker man ikke har lest», mener Elvebakk. Er dette en kunst universitetene bør lære opp studentene i?

Også Kristin Asdal skriver om universitet og forskning. Artikkelen hennes kan imidlertid også eksemplifisere den *andre* typen av artikler jeg ønsker meg i NNT, nemlig artikler som, enkelt sagt, forteller noe om hvordan ting er fatt. Ting er nemlig ikke alltid som de synes, det kan være sprik mellom idealer og realiteter, eller rett og slett bare mellom hvordan ting i realiteten er fatt og det mange har trodd.

Asdals artikkel bør overraske dem som mener at professorene var bedre før. Den analyserer utvekslingene mellom Blindern og departementene om forskningsbevilgninger i de første etterkrigsårene. Blindern skulle forsvare den «frie forskning». Det låt ikke helt bra. Tilsvarende vil Iver B. Neumanns artikkel trolig overraske mange av dem som trodde de visste hvor og hva Europa er.

I artikkelen «Nedturen» minner Johs. Hjellbrekke og Olav Korsnes oss om at sosial mobilitet også kan være nedadgående. Hvilke mønstre finnes i den nedadgående mobiliteten i Norge i dag? Et viktig funn er at barn av foreldre i klassiske akademiske profesjoner som medisin og juss statistisk sett «faller» sjeldnere – og mindre dramatisk når de først faller – enn barn av foreldre med eliteposisjon i politikk og næringsliv. Og av sistnevnte er særlig gutter utsatt, skriver Hjellbrekke og Korsnes.

Willy Pedersen konfronterer idealer med realiteter. Forbudet mot cannabis skulle tjene all verdens edle hensikter. Problemet er at det ikke virker, ifølge Pedersen. Pedersens synspunkter har alt fått en del offentlig oppmerksomhet. Her redegjør han mer inngående for dem. Svanaug Fjær følger opp Pedersens artikkel. Hun gir et innblikk i rusforskningens historie, og kritiserer det «positivistiske» paradigmet hun mener dominerer forskningen ved Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) og de tette båndene mellom SIRUS og departement. Bergljot Baklien, forsker ved SIRUS, gir et annet bilde av saken. Hun mener samarbeidet mellom SIRUS og departement er nyttig, og at bindingene er vel så sterke i andre deler av instituttsektoren. Baklien stiller seg dessuten tvilende til antagelsen hun mener ligger til grunn både hos Pedersen og Fjær om et slags en-til-en-forhold mellom hva rusforskere og andre forskere sier og hva som blir gjeldende politikk.

Asle Toje tar, i likhet med Pedersen, tak i gapet mellom gode intensjoner og faktiske konsekvenser. Toje har lest et knippe nye bøker om norsk utenrikspolitikk – og en hel del gamle også. Han leverer en skarp kritikk av norsk «engasjementspolitikk» og tar til orde for en utenrikspolitikk med basis i nasjonale interesser og nøkterne konsekvensanalyser.

Christoffer Eriksen ser på Norges forhold til resten av verden fra en litt annen innfallsvinkel. Utgjør europeisk og annen overnasjonal rettsliggjøring en trussel mot demokratiet og verdifulle nasjonale juridiske tradisjoner? Spørsmålet har alt blitt diskutert i flere runder i NNT. Eriksen utdyper sin konstitusjonelle lesning av europeisk rettsutvikling og mulige positive sider ved rettsliggjøringen fra et rettighetsperspektiv i et svarinnlegg til Fredrik Sejersted.

Eriksens innlegg er et eksempel på den *tredje* type av bidrag jeg ønsker meg: prinsipielt anlagte tekster knyttet til ulike vesentlige samfunnsspørsmål. Fredrik Chr. Brøggers innlegg er et annet eksempel. Den såkalte Hålogalandsallmenningen utgjør 45 % av arealet i Nordland og Troms. Hvordan bør dette området forvaltes? Brøgger kritiserer lovforslaget om Hålogalandsallmenningen for å sette næringsinteresser over hensynet til allmennhet og naturvern, blant annet under dekke av hensynet til samenes rettigheter. Et tredje eksempel er Arild Wæraas' artikkel «Vennlighet eller myndighet?». Stadig flere statlige etater og tilsyn formulerer verdigrunnlag. Wæraas har gjort en systematisk gjennomgang og finner en bemerkelsesverdig forkjærighet for «vennskapsorienterte verdier». Men bør statlige riksrevisjoner, mattilsyn, skatteetater og miljøvernmyndigheter egentlig tilstrebe å være «vennlige»?

Dette nummeret av NNT presenterer dessuten et foredrag av visesentralbanksjef Jan F. Qvigstad, «Om åpenhet», holdt på et seminar høsten 2009 i regi av Norges Bank og Det Norske Videnskaps-Akademi. Hvor åpen kan en sentralbank være om sentrale beslutninger, for eksempel rentebeslutninger, og hva som ligger bak dem? Og hvordan bør åpenheten arte seg? Visesentralbanksjefens foredrag ble kommentert av Inge Lorange Backer, Andreas Føllesdal og Bernt Aardal. Kommentarene presenteres også, sammen med en oppsummering av seminardiskusjonen av Aanund Hylland.

Prinsipielt anlagte artikler om vesentlige samfunnsspørsmål – eller artikler om «metapolitiske» tema, om det som ligger «over» eller «bak» politikken – har blitt publisert i NNT før. Skillet er naturligvis ikke klokkeklart, men NNT skulle primært publisere «metapolitikk», ikke politikk, ifølge avgåtte redaktør Rune Slagstad. En interesse for metapolitiske spørsmål i ulike varianter forener, tror jeg, den nye redaksjonen i NNT som den forente redaksjonen under Slagstad. NNT er heller ikke nå et politisk prosjekt. I den gamle redaksjonen anga SV-eren Slagstad og Høyre-mannen Francis Sejersted spennvidden. Jeg vet ikke hva medlemmene av den nye redaksjonen stemmer.

En del skiller nok likevel det «nye» fra det «gamle» NNT. Vi har fått nytt design, og ny tegner, Siri Dokken, kjent for mange som tegner i Dagsavisen. Dokkens tegninger burde være grunn nok i seg selv til å følge med i NNT.

Men forskjellen jeg kunne tenke meg å dvele litt ved, er en annen. Et tidsskrift vil alltid preges av tidens strider. NNT under Slagstad var i mange år dypt preget av den såkalte positivismestriden, som vi kjenner fremlagt ikke minst i arbeider av Slagstad selv. Slagstads første redaksjon – som foruten Slagstad selv, besto av Hans Skjerveheim, Francis Sejersted og Øyvind Østerud – var en redaksjon av sterke og åpenbart ganske ulike intellektuelle profiler. Hvis man likevel skal si noe sammenfattende, er det nærliggende å trekke frem visse forbindelser til «positivismekritikken».

Redaksjonen jeg har satt sammen deler neppe vitenskapsteoretisk referanseramme på samme måte. Foreliggende nummer inneholder en samtale med fjorårets vinner av Holbergprisen, Ian Hacking. Det har blitt hevdet at Hacking bygger bro i striden mellom realister og sosialkonstruktivister. Det har også blitt hevdet at han står med ett ben i hver av «de to kulturer» C. P. Snow i sin tid identifiserte i vitenskaps-samfunnet, den nytteorienterte og, om man vil «positivistiske», basert på naturvitenskapelige idealer, og den humanistiske dannelsesorienterte. Jeg har ønsket at NNTS redaksjon skal gjøre det samme. Hva NNTS nåværende redaksjon mener om Jon Elsters nå berømte utfall mot «obskurantisme»? Jeg tror det er nokså forskjellig.

NNT vil fortsette å orientere seg mot tematikker innen historie, statsvitenskap, sosiologi og litteratur, men vi ønsker også bidrag innen juss, økonomi og filosofi. Redaksjonen gjenspeiler denne fagprofilen. Foruten meg, består den av medisinhistoriker og medisinsk redaktør i *Tidsskrift for Den norske lægeförening*, Anne Kveim Lie; Dag Michalsen, professor i rettsvitenskap og leder for forskergruppen i rett, samfunn og historisk endring ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo; Tore Rem, professor i britisk litteratur og teksthistoriker, snart aktuell med andre bind av biografien om Jens Bjørneboe; professor i filosofi og leder av Seminaret i vitenskapsteori ved Universitetet i Oslo, Camilla Serck-Hanssen; Gaute Torsvik, professor i økonomi ved Universitetet i Bergen, bredt intellektuelt orientert, i likhet med de andre i redaksjonen, men særlig interessert i atferdsøkonomi og eksperimentell økonomi; professor i statsvitenskap, Øyvind Østerud, leder av den forrige Makt- og demokratiutredningen, som for tiden alternerer mellom preses og visepreses i Det Norske Videnskaps-Akademi; og sist, men ikke minst, litteraturviter, fotograf og formgiver Kari Løvaas, NNTS redaksjonssekretær.

Nytt Norsk Tidsskrift ble grunnlagt av Ernst Sars i 1877. Tidsskriftet kom ut, om enn noe uregelmessig, frem til 1895, fra og med 1882 under navnet *Nyt Tidsskrift*. Det lå deretter nede frem til 1984, da det gjenoppsto som *Nytt Norsk Tidsskrift* under Slagstad. Siste nummer med Slagstad i redaktørstolen var 3–4/2009. Det er med andre ord ikke første gang NNT kommer ut med dobbeltnummer. Men det er sannsynligvis første gang grunnen er avvikling av ansvarlig redaktørs fødselspermisjon.